

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-74>

Карім Назет, аспірантка кафедри ТІМ НАОМА
(науковий керівник: кандидат мистецтвознавства,
доцент Ю. В. Майстренко-Вакуленко,
науковий консультант: доцент М. Якубович)

Ісламська каліграфія в культурному просторі сучасної України

Ключові слова: ісламська каліграфія, рукописний Коран, західні татари, виставки, колекції.

Karim Nazhet, PhD student, NAFAA
(academic mentor: PhD, associate Professor Y. Maystrenko-Vakulenko;
academic consultant: PhD, associate Professor M. Yakubovych)

Islamic calligraphy in cultural space of contemporary Ukraine

Abstract: The beginning of the 20th century was marked by the development of educational and scientific activities in Ukraine aimed at studying the history of Islamic art. The vigorous flowering of science and creative activities of the Ukrainian intelligentsia were suppressed by the repressions of the Soviet authorities. Only in times of independence (at the beginning of the 21st century) did a gradual revival of Oriental science begin and interest in Eastern culture and creativity of other indigenous nations in Ukraine kinder.

Key words: Islamic calligraphy, handwritten Koran, Western Tatars, exhibitions, collections.

В процесі перших десятиліть розбудови України як незалежної держави, значну увагу було приділено дослідженню і розвитку культурної спадщини національних меншин нашої держави. У 2009 році наказом Міністерства освіти і науки України одним з пріоритетних напрямів наукових досліджень було затверджено «Ісламський чинник у сучасній Україні. Проблеми інтеграції кримськотатарського народу та інших народів Криму в український політичний і культурний простір». Відповідно до цього було проведено ряд важливих заходів, зокрема, у листопаді 2015 р. в Кримськотатарському музеї культурно-історичної спадщини відбулась виставка «Іслам. Культура. Мистецтво», на якій було презентовано давні рукописні Корани та зразки складних композицій з аятів. Також експозицію рукописів та предметів декоративно-прикладного мистецтва доповнювали документальні світлини, на яких зафіксовані вирізьблені ісламські каліграфічні написи на релігійних, меморіальних спорудах та на малих архітектурних формах, розташованих у Криму.

Окрім Кримського півострова, у період з XIV–XV ст. до початку Другої світової війни татари жили на території Великого князівства Литовського. В сучасних українських джерелах цей народ називають «західні татари». Незважаючи на швидку асиміляцію, мусульманська громада

продовжувала зберігати культурну ідентичність, зокрема, переписувала Коран та молитовники. У 2015 р. в приміщенні Острозького історико-краєзнавчого заповіднику відбулась виставка «Татари в Острозі», на якій був представлений рукописний Коран з Острога (XIX ст.) та молитовник (кін. XIX ст.), переписаний в Ювківцях.

В Національному музеї імені Богдана та Варвари Ханенків були організовані виставки, присвячені творам високої художньої якості, створеним майстрами в Західній Азії: «Мистецтво середньовічної Персії. З колекції Музею Ханенків» (2003); «Харизма Ірану. Перське мистецтво XII–XIX ст. з колекцій музеїв України» (11.2017–02.2018).

Задля сприяння міжрелігійному миру та міжкультурному спілкуванню протягом травня 2019 р. у Львові відбувся ряд вагомих заходів, присвячених ісламському мистецтву: в Науковій бібліотеці Львівського національного університету ім. І. Франка було організовано науковий семінар на тему «Мистецькі виміри каліграфії країн Сходу», на якому було обговорено основний набір каліграфічного приладдя, характерні особливості стилів ісламської каліграфії, їх застосування на предметах декоративно-ужиткового мистецтва, в оздобленні інтер'єрів й екстер'єрів; у Мистецькій галереї Гері Боумена на унікальній експозиції «Подорож до Ірану», львів'янам та гостям міста було представлено різні види сучасного мистецтва художників з Ірану, серед яких був видатний каліграф Мохаммад Мегді Разі (Mohammad Mehdi Razi).

За ініціативою представників Ісламського культурного центру ім. Мухаммада Асада, у Львові було проведено ряд лекцій з історії ісламської каліграфії провідним турецьким каліграфом Шехмус Качан (Şehmus Kaçan), також було продемонстровано каліграфічні стилі часів Османської імперії, (у Львівському музеї історії релігії, 2019; в Українській академії друкарства, 2019 та у рамках книжкового форуму, 2021).

Один з останніх заходів в Україні, присвячених ісламській каліграфії («Тканини та каліграфія мусульманського Сходу»), відбувся в музеї-заповіднику «Золочівський замок» восени 2021 р. На експозиції відвідувачам було продемонстровано примірники рукописних Коранів з колекції Ісламського культурного центру ім. Мухаммада Асада, які потрапили до мусульманської громади Львова у період трагічних подій для кримсько-татарського народу (сер. XX ст.).

У підсумку можна зазначити, що чисельні акції, присвячені вивченню та популяризації ісламської культурної спадщини, зокрема, теоретичні та практичні заняття з ісламської каліграфії від професійних майстрів, які відбулися в різних областях нашої держави напередодні війни, свідчать про значну роль, яку відіграє мистецтво ісламу в соціокультурному просторі України. Оприлюднення раніше невідомих манускриптів західних татар спонукало вітчизняних вчених до подальших досліджень їхньої рукописної спадщини.

